

Interview Dick Schoof

‘De morele pijngrens is nog lang niet bereikt’

Dick Schoof is de hoogste ambtenaar van het ministerie van Justitie en Veiligheid en hoeder van de rechtsstaat. Een eventuele PVV-regering ziet hij met vertrouwen tegemoet.

Bas Mesters beeld Roger Cremers

Dick Schoof

Geen ambtenaar zag de val van het kabinet-Rutte IV waarschijnlijk van dichtbij ontstaan dan Dick Schoof, secretaris-generaal en hoogste ambtelijke baas van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Op de achtste etage van zijn ministerie heeft hij een van de hoofdrolspelers, minister Dilan Yesilgöz, als buurvrouw. Zij zat maandenlang de kabinetsgroep voor die een compromis moest vinden voor migratie, wat mislukte. Op dezelfde gang zetelt ook staatssecretaris Eric van der Burg die het noodlottige dossier Asiel in zijn portefeuille heeft en aangedaan was door de kabinetsval. En op deze achtste etage was het een komen en gaan van ambtenaren die er een half jaar lang alles aan deden om de bewindslieden van de goede informatie te voorzien om er wél uit te komen. Schoof zag vanaf de eerste rij hoe het misliep.

‘Er zijn hier mensen die er onvoorstelbaar van baalden. Ambtenaren die echt ziel en zaligheid gaven om politici optimaal te informeren. Die vonden de gang van zaken ingewikkeld. Ik begrijp dat.’ Toch voelt Schoof zich niet verantwoordelijk voor de kabinetsval. ‘Steeds vroeg ik aan mijn mensen: vinden jullie dat jullie alles hebben kunnen inbrengen wat had moeten worden ingebracht?’ Dat beaamden ze. ‘Er lagen allerlei varianten op tafel. Maar het is uiteindelijk politiek gesneuveld. De politiek beslist, niet de ambtenarij.’

Schoof heeft de laatste tijd heel wat kopjes koffie met zijn ambtenaren moeten drinken. Bijvoorbeeld toen zijn mensen niet meer begrepen waarom hun staatssecretaris Van der Burg (vvd) voor de spreidingswet was, terwijl hun minister Yesilgöz (vvd) als partijleider zich ertegen keerde, en als minister toch weer wel diezelfde plannen ondertekende. Lacht: ‘Ik begrijp de gang van zaken rond de spreidingswet volgens de logica van Den Haag, maar zie ook dondersgoed dat bijna geen hond het snapt.’

Steeds vaker is Schoofs ministerie het bestuurlijke thuisland van maatschappelijke en politieke spanningen die de krantenvoorpagina’s en het *NOS Journaal* halen: ‘Wij zijn een statische bol voor alle spanningen in de samenleving’, stelt hij. ‘Wij trekken als het ware de ellende aan.’

Hoe dien je al die tegenstrijdige belangen als topambtenaar? Hoe bedien je twee bewindslieden van dezelfde partij die opeens diametraal tegenover elkaar staan? Hoe begeleid je ambtenaren daarbij? En hoe bescherm je de rechtsstaat op het ministerie van Justitie en Veiligheid als straks eventueel een regering aantreedt die lang heeft moeten onderhandelen over wat de rechtsstaat is? Oftewel: hoe houd je Nederland rechtvaardig en veilig in onrustigere en gepolariseerde tijden? Genoeg vragen voor een gesprek met de nestor onder de Haagse topambtenaren die direct en indirect verantwoordelijk is voor 120.000 ambtenaren, verspreid over ministerie, rechtbanken, de politie, de Immigratie- en Naturalisatiedienst, de Dienst Justitiële Inrichtingen en veel zelfstandige bestuursorganen, zoals het Centraal Orgaan opvang asielzoekers.

De eerste ontmoeting vond plaats op de Internationale School voor Wijsbegeerte in Leusden tijdens de presentatie van het *Praktijkboek macht en moed* over ambtelijk vakmanschap van rijksambtenaar Erik Pool. Schrijver Ilja Leonard Pfeijffer sprak er over zijn boek *Alkibiades*, waarin hij beschrijft hoe de Atheense democratie in de vijfde eeuw voor Christus aan zichzelf ten onder ging. Pfeijffer stelde dat 'de symptomen van democratisch verval ook nu pijnlijk herkenbaar zijn, en dat de instituties onder druk van populistische dreigen te worden uitgeschakeld'.

Na afloop vroeg ik de secretaris-generaal of hij in meerdere sessies zou willen worden geïnterviewd over wat dat in de praktijk voor de rechtsstaat betekent. Hoe hij ambtelijk vakmanschap in de afgelopen vier jaar toepaste op het ministerie en daarvoor als topman van de AIVD, de NCTV, bij de vorming van de nationale politie en de IND. En wat hij zich in de aanloop naar een mogelijke regering-Wilders heeft voorgenomen. Hij stemde toe. Ik mocht alles vragen. En hij heeft nadien niets inhoudelijk gewijzigd aan de tekst.

Dick Schoof is vier jaar in functie als 'SG', zoals de secretaris-generaal intern wordt genoemd. Hij is 67 en zou met pensioen kunnen, maar heeft dispensatie gevraagd en gekregen om nog drie jaar door te gaan. Maar waarom bijtekenen na een verkiezingsuitslag die de wereld verbaasde, die een partij aan de macht brengt die allerlei ongrondwettelijke voorstellen deed? Wetende dat juist zijn ministerie strijdtonel zal worden van een rechts kabinet dat asiel en migratie anders wil regelen, veiligheid centraal stelt, strenger wil straffen en wellicht grondwetsherzieningen zal gaan voorstellen? 'Ja, wat voor idioot doet dat?' zegt Schoof. 'Het flauwe antwoord zou zijn dat ik het besloten had voor de verkiezingsuitslag. Het echte antwoord: dit is een machtige, mooie baan. Juist doordat het zo complex is. En ik denk dat ik iets kan bijdragen.'

Stel. Een donker scenario. We krijgen een regering die inderdaad strenger wil straffen, een migratiestop invoert, de islam aanpakt en misschien zelfs rechtersbenoemingen gaat beïnvloeden, zoals in Polen en Hongarije gebeurde. Wat wordt er dan van een topambtenaar verwacht?

'Ik heb moeite mee te gaan in dit frame, alsof de democratie op het punt staat van doodgaan, als gevolg van deze verkiezingsuitslag. Ik maak je vraag los van de verkiezingen: stel dat de democratie linksom of rechtsom wordt uitgehold, want het kan via beide kanten – dan is de eerste belangrijke vraag: wie ben ik om tot het oordeel te komen dat ik het goed zie en de rest niet? Er wordt heel snel geoordeeld. Iets meer reflectie is wel gewenst.

Maar goed, we kennen allemaal het fenomeen van de burgemeester in oorlogstijd, en de zorgelijke rol die SG's tijdens de bezetting speelden. Door op hun post te blijven maakten ze dingen mogelijk die, als ze niet hadden meegewerkt,

misschien niet zouden zijn gebeurd. Voor mezelf denk ik: als je in die situatie komt, en geen burgemeester in oorlogstijd wil zijn, dan is de enige mogelijkheid: opstappen.'

Waar ligt dan precies uw morele pijngrens?

'Ik ga er zonder meer van uit dat we die de komende jaren niet bereiken. De pijngrens zou liggen daar waar de hele Staten-Generaal wetten gaat aannemen en de grondwet zo gaat wijzigen dat je serieuze vraagtekens kunt gaan zetten bij het voortbestaan van de democratie.'

Dus 'kleine dingen' die in strijd zijn met het internationaal recht, bijvoorbeeld op het gebied van asiel, of opnieuw het verbieden van gezinshereniging, die vallen voor u niet onder die categorie?

'Dat ik dan denk aan opstappen? Nee. Ik heb nu geen scherpe meetlat waarmee ik kan zeggen:

'De democratie staat niet op het punt van doodgaan als gevolg van deze verkiezingsuitslag'

dan is het land geen democratische rechtsstaat meer. Rechtsstaat en democratie zijn altijd aan verandering onderhevig. We kijken bijvoorbeeld rond terrorismewetgeving anders aan tegen privacy en vrijheid dan twintig jaar geleden.'

Daar schrik ik een beetje van. Of hoeft ik niet te schrikken van uw uitspraak dat de democratische rechtsstaat altijd verandert?

'De grondwet wordt met enige regelmaat gewijzigd. Artikel 1 is onlangs aangepast, zodat hij ook geldt voor de lhbtq-gemeenschap. Er zijn allerlei ontwikkelingen in en buiten onze samenleving waar we ons aan moeten aanpassen. Neem de balans tussen vrijheid en privacy. Die is niet in beton gegoten.'

Ons idee van privacy is aan het veranderen en ook ons idee van veiligheid. En daarmee – zo suggereert u – is onze beleving en invulling van de democratische rechtsstaat aan het veranderen?

'Hier kom je op de metafoor van de kikker in de pan. Als je het water in de pan langzaam heter maakt, zou de kikker blijven zitten. Maar als je de kikker in een hete pan gooit, springt hij er meteen uit.'

Heeft u bedacht hoe u die hitte blijft voelen? Is er een ambtelijk proces gestart naar aanleiding van de verkiezingen om vast te stellen hoe je die morele pijngrens van de kikker kunt voelen?

'Nee, niet naar aanleiding van de verkiezingen. Maar je moet steeds het debat voeren of je nog scherp in de wedstrijd zit als het gaat om de rechtsstaat. Dat geldt voor samenleving en parlement. En ook ambtenaren behoren die discussie heel intens te voeren.'

Dus dat dilemma van die kikker in die pan is heel actueel. Hoe blijf je alert als kikker in de pan?

'Ik zie een vreselijke kop ontstaan: "SG als kikker in de pan", en dan een cartoon erbij.' Hij moet hard lachen. 'Maar die vraag moet je je inderdaad bij elk groot onderwerp steeds stellen. Dit is onderdeel van ambtelijk vakmanschap. Toen ik de NCTV leidde, die terrorisme bestrijdt, en later als baas van de inlichtingendienst AIVD, hadden we constant debat of wetgeving en maatregelen die we voorstonden niet contraproductief werkten: hoeveel mag je iemand in zijn beweging beperken zonder dat je de vrijheid schendt? Met beleid in reactie op terreuraanslagen moet je nooit te veel richting het doel bewegen dat terrorisme beoogt, namelijk de samenleving ontregelen.'

Is er in uw carrière weleens een moment geweest dat uw gevoel zei: nee, dit gaat me te ver?

'Nooit zodanig dat ik besloot op te stappen. Ik heb vertrouwen in de wisselwerking die ik kan hebben met bewindslieden. Maar natuurlijk heb ik weleens tegen bewindslieden gezegd: wat jij wil raakt aan de rechtsstaat. Ik ga geen voorbeelden noemen, dat is onverstandig. Maar ik heb weleens gedacht: poeh, kan dit wel? En dat ik uiteindelijk toch tot de conclusie kwam dat het moest kunnen. Misschien zijn er ook wel dingen uit het verleden die we invoerden, waarvan ik nu zou zeggen: past dit nog wel?'

Geldt dit voor het op instigatie van Yesilgöz feitelijk gevangenzetten van asielzoekers in Ter Apel, op basis van volgens critici onrechtmatig etnisch profileren, waartegen zowel bij de Vreemdelingenpolitie, het OM als op uw ministerie is geprotesteerd, zoals bleek uit recent onderzoek van de NRC?

'De beide bewindslieden hebben in een brief aan de Tweede Kamer afdoende aangegeven dat dit beeld niet geheel klopt.'

De toeslagenaffaire heeft tot discussie geleid over de vraag wanneer een ambtenaar zijn geweten mag volgen. Inmiddels staan er ambtenaren voor de deur van het ministerie van Buitenlandse Zaken tegen het Israël-beleid van de Nederlandse overheid te demonstreren.

Vindt u dat ambtenaren het recht hebben hun principes in een dergelijke demonstratie te uiten?

'Als een direct bij het dossier betrokken topambtenaar van mij daaraan meedoet zou ik echt een stevig gesprek met hem of haar moeten hebben. Ik zou hem niet ontslaan, maar zou wel zeggen: volgens mij moet jij je over dit ontwerp maar even niet meer in de lijn van de advisering bemoeien.'

U haalt hem dan van dat dossier af?

'Ja, het vraagstuk is niet of zijn opvatting goed of fout is. Daar heb ik geen oordeel over. Een ambtenaar mag in principe demonstreren, ook in die Palestina-demonstratie. Maar je geloofwaardigheid als ambtenaar komt daarmee in

het geding. Je moet de neutraliteit in jouw werk kunnen garanderen. Die moeten we waarborgen door als ambtenaren tijdig onderling het gesprek aan te gaan. Onze rol is alle pro's en contra's van mogelijk beleid in beeld brengen. En zorgen dat dit beeld zo compleet mogelijk bij de minister en de politiek komt.'

Schoof brengt het gesprek naar de gezinshereniging die het kabinet een jaar geleden wilde stoppen. 'Toen waren er hier ambtenaren die daar persoonlijk iets van vonden. De tweedeling in de samenleving zag je ook op het ministerie. Ik heb er toen op gelet of de advisering naar de politiek niet slechts één richting diende. We hadden hier twee vvd-bewindspersonen die gezinshereniging wilden stoppen. Ik wilde dat de juristen en het directoraat Migratie echt feitelijk over mogelijkheden en onmogelijkheden adviseerden. Uiteindelijk is in die advisering zwaar getwijfeld aan de haalbaarheid van die gezinsherenigingsstop. Dat is via beslissingen bij de Kamer terechtgekomen. Alle informatie moet beschikbaar zijn als het besluit wordt genomen. En uiteindelijk kan de politiek dan nog steeds beslissen: we doen het toch. Wat ook is gebeurd.'

Het ministerieel besluit was destijds de gezinshereniging in te perken, tegen uw advies in?

'Ja, de rechtbank heeft het enkele maanden later afgekeurd en daarmee was het beleid van de baan. De rechter gebruikte daarbij voor tachtig procent juridische argumenten die wij als ambtelijk apparaat hadden aangedragen om de gezinsherenigingsstop niet in te voeren.'

Wat zijn de gevolgen van de verkiezingsuitslag voor uw werk?

'Het is een signaal dat veel mensen geen vertrouwen hebben in het oplossend vermogen van de overheid, en misschien ook niet in elkaar. De verkiezingsuitslag heeft op het ministerie onder de medewerkers een discussie op gang gebracht over wat ze vinden van deze ruk naar rechts. Belangrijk dan: hoe houd je het een beetje veilig voor elkaar. Want alle politiek-maatschappelijke polarisatie van de afgelopen periode dendert ook ons gebouw binnen.'

En het is natuurlijk niet zo dat als een kwart van de mensen op de pvv stemt, dat dan ineens een kwart het verkeerd heeft gezien. Denk niet dat het departement van Justitie dat kwart niet zou representeren. Dit is het ministerie van het grensvlak tussen repressie en preventie. Die zitten juist hier, vermoed ik.'

Maar hoe gaat u dat PVV-kwart hier representeren?

'Door ze diezelfde ruimte te geven als alle anderen. En door met iedereen gesprekken te voeren.'

Hebben medewerkers al op tafel gelegd dat ze PVV hebben gestemd?

'Nee. In principe hebben wij als ambtenaar geen politieke opvattingen. Persoonlijk wel, maar ambtelijk niet. Een verkiezingsuitslag

bediscussiëren in het ambtelijk apparaat, dat vind ik nogal wat. Tegelijkertijd werken hier mensen met een andere culturele achtergrond of die een hoofddoekje dragen. Die voelen zich minder gemakkelijk door die uitslag. Daar moeten we wel het gesprek over aangaan. Voor ons als ambtelijke organisatie, los van welke minister hier komt, geldt: diversiteit, inclusiviteit, gelijkwaardigheid. Dat blijft rechtvereind staan.'

Stel dat Wilders denkt: dat premierschap laat ik aan een partijloos iemand, ik ga voor Justitie en Veiligheid. Ik ga daar de problemen oplossen. Hoe zou uw eerste gesprek met deze minister van Justitie verlopen?

'Het maakt me niet uit welke minister er binnenkomt. In een van de eerste gesprekken gaat het over: wat is de rol van u als minister, en wat is de rol van het ambtelijk apparaat. Ik zal hem vertellen dat hij gaat over "het wat" en ik over "het hoe". Hij is politiek verantwoordelijk, maar de SG gaat over de organisatie. Deze duidelijkheid is belangrijk voor het opbouwen van onderling vertrouwen. De SG kan weerwoord bieden, maar vanuit zijn ambtelijke professionaliteit. Niet vanuit zijn politieke opvatting. Vanuit de minister zal het eerst gaan over wat hij wil. Daarover gaan we in gesprek. Hoe gaan we doen wat u wilt? Waar zien we risico's, belemmeringen? Maar ook, beste minister, weet dat u een onwijs loyaal ambtenarenapparaat heeft, zelfs al is een deel het misschien ten diepste met u oneens.'

Als het goed is, is het ambtelijk apparaat toch vooral loyaal aan de samenleving?

'Loyaal zijn aan de minister betekent niet dat we hier zitten om bewindslieden uit de wind te houden. Wij toetsen zijn plannen – hoe ambitieus of politiek ze ook mogen zijn – op de juridische, organisatorische, praktische en financiële haalbaarheid en adviseren hem daarover. Zowel wij ambtenaren als de minister hebben ons te houden aan wet- en regelgeving die we hebben opgebouwd en aan de procedures om wetten te veranderen.'

Welke houding zult u ambtenaren aanraden, mocht Wilders hun minister worden?

'Een open professionele houding, ongeacht de politieke kleur van de nieuwe minister. Oordeel op grond van de vraag of en hoe wij in staat worden gesteld onze adviezen bij hem te krijgen. Staat hij dat toe? Of is hij zo rabiaat dat er een totaal wantrouwen vanuit gaat jegens het ambtelijk apparaat? Dat hoeft niet eens in zijn politieke opvatting te zitten, maar kan ook een karakterkwesie zijn, of een combinatie van beide. Als er helemaal geen samenwerking mogelijk blijkt dan wordt het leven heel ingewikkeld.'

Een minister die niet overweg kan met zijn ambtenaren wordt erg kwetsbaar?

'Dat klopt, maar de praktijk is meestal dat de topambtenaar verliest. De politiek is de baas. Niet de ambtenaar.'

Waar moeten we echt op letten nu er tijdens de formatie zoveel over de rechtsstaat wordt gesproken?

'Op de vrijheid van meningsuiting en het gelijkheidsbeginsel, dat zijn cruciale waarborgen van ons rechtsstaat.'

En welke houding raadt u aan als er straks toch iets curieus uitkomt?

'De formeel-juridische. Onze directie Wetgeving en de afdeling Constitutionele Zaken van Binnenlandse Zaken zijn twee stevige eenheden die daarover gaan.'

Is dat genoeg?

'Als er wetswijzigingen voorliggen, krijg je altijd parlementair debat, en een advies van de Raad van State, en onze afdelingen adviseren ook. Op migratie krijgen we ongetwijfeld een vrij stringent beleid. Wij zullen kijken of het past in het stelsel van wetgeving dat we hebben. Ook kijken we of het past in het stelsel van internationale verdragen en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Daar moet het aan voldoen, of we zouden uit die verdragen moeten stappen.'

Wat als de politiek tegen alle adviezen in toch ongrondwettelijke besluiten doorvoert?

'Dan strandt het gewoon bij de rechter of bij het Europees Hof. Onderschat de rechtsstatelijke instanties van ons land niet.'

Nu we het over de rechterlijke macht hebben. Stel dat Wilders voor dit ministerie kiest, de man die tot aan de Hoge Raad veroordeeld is voor groepsbelediging, die de koran en islamitische scholen wilde verbieden. Iemand die kritiek uitte op de rechterlijke macht en stelde dat de meeste rechters D66'ers zijn. Wat als die minister straks zegt: 'Die rechter, die wil ik niet?'

'Ik heb nog nooit meegemaakt dat een minister ingreep in een aanstellingsprocedures voor rechters. Bij rechters passeren hier lijsten van voorgestelde kandidaten waar de minister pro forma handtekeningen onder zet. Mocht hij daarin problemen maken of vertragen, krijgt hij meteen gedoe met de Raad voor de Rechtspraak die deze benoemingen begeleidt. In mijn rol als SG zal ik hierover met deze bewindspersoon in gesprek gaan. In Nederland kennen we namelijk geen politieke benoemingen.'

Doet de overheid nog wat u er als burger van zou verwachten?

'Nee, het duurt te lang en als het te lang duurt, bestaat het risico dat de burger het vertrouwen verliest.'

Uit de nieuwste criminaliteitsmonitor van het CBS blijkt dat tussen 2012 en 2022 de high impact crime is afgenomen, maar dat de vervolging en bestraffing daarvan nog veel meer zijn afgenomen.

'Ik vind wat je benoemt een van de grootste vraagstukken binnen het werkkterrein van Justitie

en Veiligheid. Ik ben het met iedereen eens dat het aantal zaken die vervolgd hadden moeten worden maar om allerlei redenen werden geseponeerd, omlaag moet.'

Wat kan dit verbeteren?

'In de uitvoering moet het sneller. Neem de IND. Volgens onderzoek van de Rekenkamer zijn er nu drie keer zoveel manuren nodig om tot een IND-besluit te komen dan vijf of tien jaar geleden. Hoe komt dat? Niet doordat de organisatie zo ingewikkeld is geworden, maar doordat de zorgvuldigheidseisen veel hoger zijn en voor elke casus een uitzondering wordt aangebracht in de regelgeving. Waarom niet wat sneller besluiten? Men gaat toch in beroep. Eenzelfde vertragend proces is opgetreden door de invoering van spreekrecht voor slachtoffers in het strafrecht. Een prachtig en waardevol recht. Maar de plannings worden daardoor steeds ingewikkelder. We moeten in wet- en regelgeving niet nog meer toeters en bellen aanbrengen die vertragend werken.'

In een poging de rechtsstaat te dienen is er vanuit rechts ook een roep om zwaardere straffen, ook bij Yesilgöz en bij de PVV.

'Nu we moeite hebben om iedereen die een straf heeft opgelegd gekregen ook vast te zetten, weet je dat je het probleem alleen maar vergroot als je zwaarder gaat straffen. Dan moet je eerst meer bewakers vinden en die zijn er op dit moment niet. De Dienst Justitiële Inrichtingen kampt met tien procent vacatures.'

Een fenomeen dat ook bij uitstek knaagt aan de rechtsstaat is de ondermijning door de georganiseerde criminaliteit.

'Inmiddels lijkt alles wat fout is in het leven de schuld van de overheid'

'De zware, georganiseerde, ondermijnende criminaliteit dringt inderdaad langzamerhand de normale samenleving binnen. Veel gemeenten klagen over pogingen om het gemeentebestuur te beïnvloeden: via steekpenningen, via intimidatie. Gemeenten krijgen moeilijk grip op het witwassen. Vakantieparken, zo vragen ze zich af, zijn dat niet grote witwasmachines? En wat te denken van de informatie die in overheidshanden is? Is die misschien niet te gemakkelijk toegankelijk voor onbevoegden? Is het niet te eenvoudig om een medewerker van het Kadaster of de Belastingdienst in te palmen, met geld of bedreiging?'

Wat zijn uw speerpunten bij de aanpak hiervan?

'Het oprollen van grote criminele samenwerkingsverbanden. Een aantal netwerken is geïdentificeerd. Het Taghi-netwerk is er één. Andere speerpunten zitten in preventie: jongens van veertien, vijftien jaar die veertigduizend euro kunnen verdienen met een criminele opdracht. Hoe voorkom je dat ze hun leven vergooien? Er zit veel geld bij de criminelen. Een belangrijke opdracht is het verstoren van criminele geldstromen.'

We hebben nu heel wat politieke en maatschappelijke ontwikkelingen benoemd die knagen aan het vertrouwen in de rechtsstaat. Hoe behoudt u nog vertrouwen? Hoe spreekt u uzelf toe?

'Als ik mezelf toespreek, dan is dat door te zeggen dat ik het gevoel heb dat ik dit kan, en dat ik in staat ben om mensen met elkaar het gesprek te laten voeren dat noodzakelijk is. In de SG-functie kun je niet alles zelf doen, je moet vertrouwen hebben in je collega's. Wel moet je ordening geven. Snel schakelen, analytisch zijn. Het is heel veel ratio, maar ook intuïtie. Een van mijn collega's heeft weleens gezegd dat ik een optimistisch mens ben, maar dat ik altijd in risico's denk, zonder dat ik risicomijdend ben. Vanuit die risico's zet ik snel vervolgstappen. Ik moet in gesprekken altijd goed oppassen dat ik niet al drie stappen verder ben dan het heden.'

Veel mensen hebben het gevoel dat het niet genoeg is.

'Ik ben niet ongevoelig voor kritiek. Ik lees kranten, volg sociale media en kijk nog zelfs af en toe tv, al is dat een vergaarbak van ellende. Op mijn manier ben ik activistisch. Ik geloof nog steeds in de veranderkracht. Misschien naïef, maar ik denk dat we als overheid echt iets kunnen betekenen voor deze samenleving. Daarbij ben ik wel heel bezorgd over de eindeloze verwachtingen.'

Zijn die verwachtingen te hoog?

'Die zijn enorm, en gegroeid. Inmiddels lijkt alles wat fout is in het leven de schuld van de overheid. Mensen accepteren geen onheil meer, geen risico's, en ook geen teruggang. De burger verwacht van de overheid op het veiligheidsdomein risico-uitsluiting. Dat kunnen we helemaal niet bieden. En dat geldt niet alleen voor de criminaliteit. Bedrijven en particulieren wijzen de eigen verantwoordelijkheid steeds meer af. Als je in de uiterwaarden bouwt en de kelder loopt onder: wiens schuld is dat eigenlijk? De burger wil maximale vrijheid én maximale veiligheid. Ik snap het wel. Maar hoe? Het is niet wat wij kunnen leveren. Kun je een aanslag uitsluiten? Nee, natuurlijk niet. We kunnen risico's zo klein mogelijk houden.'

U pleit voor beter verwachtingsmanagement door de overheid om teleurstellingen te voorkomen?

'In de brief die wij als SG's van alle ministeries aan de informateur hebben gestuurd is hier een zinnetje aan besteed. En onlangs hadden we de vaste Kamercommissie van Justitie en Veiligheid op bezoek om de nieuwe Kamerleden kennis te laten maken met ons werkveld. Met organisaties als het Openbaar Ministerie, de IND, de Dienst Justitiële Inrichtingen, de rechtbanken die onafhankelijk en op afstand opereren. Allemaal grote organisaties, met eigen doelstellingen. Er bestaat niet een commandocontroletoeren die al die organisaties met een druk op de knop anders laat werken en veranderen. Je ziet dat in de Kamer en in de samenleving dit besef nogal eens ontbreekt. Snap je nu wel waarom ik nog drie jaar wil blijven? Dit is toch een machtinge uitdaging!' ■